

## Cine ne sunt prietenii

După incidentul cu omul din mașină, Anca a început să vadă lumea în culori mai sumbre.

Într-o zi, niște fete din clasă au trecut prin parc și nici nu au băgat-o în seamă. Era prea mult! A plâns când a ajuns acasă. Mai ales că ea fusese mereu drăguță cu ele. Ele o tot tachinau că avea note bune, deși ea încercase din răspuțeri să se împrietenească cu ele. Chiar a pretins că știa trupele de muzicieni despre care vorbeau ele și că îi plăceau și ei. Mai târziu a aflat că-și bătuseră joc de ea. Trupele acelea nici nu existau, le inventaseră ele pe loc ca să se distreze pe seama ei. Acum, că aflase, se simțea și mai rău.

În timp ce Anca se gândea la toate acestea, a sunat telefonul.

– Anca, e Sonia la telefon, îi strigă mătușa.

Era colega împreună cu care Anca făcuse curățenie la atelierul de Educație Plastică.

Cred că vrea să o ajut la teme, se gândi Anca. Dar Sonia o întrebă:

– Cum a fost la dentist?

– Ce drăguț că ți-ai amintit! A fost bine, nu am avut nevoie de nicio plombă. Mulțumesc pentru întrebare!

– Super! Păi am ținut minte, că te-am văzut destul de speriată.

– Da, nu-mi place deloc la dentist.

– Nici mie. Și la testul de Științe ai făcut bine?

– Cred că da. Tu?

– Binișor, zise Sonia. Auzi, mâine avem ziua fără uniformă. Tu cu ce te îmbraci?

– Cu rochia roz, răspunse Anca după o pauză de gândire.

– Ah, e foarte frumoasă! exclamă Sonia. Bine, Anca, hai că te las. Am vrut să văd ce mai faci. Ne vedem mâine.

Anca se simțea încântată după ce a închis telefonul. Uite, pe Sonia o interesa ce mai făcea ea!

– Cine era la telefon? o întrebă Mama.

– Sonia.

– O nouă prietenă? întrebă Mama plină de speranță.

– Cred că da. Voia să știe ce mai faci, i-a răspuns fata.

– Foarte drăguț din partea ei, zise și Mama. Așa îți faci prieteni. Un om învățat a spus cândva că, dacă te

interesează ce fac ceilalți, în două luni îți vei face mai mulți prieteni decât dacă te străduiești timp de doi ani să stârnești interesul altora pentru persoana ta.

– Ei, atunci presupun că Sonia știe cum să se împrietenească, a zis Anca.

Și, deodată, nu s-a mai simțit deprimată. Este plăcut să știi că îi pasă cuiva de tine. Chiar își dorea să fie bună prietenă cu Sonia. Se gândea ce întrebări să-i pună pentru a-i arăta că îi pasă și ei de ea.

### ***Abuzul psihologic***

*Ce ai în minte când te gândești la un persecutor? Poate o persoană mare și plină de forță, care dă la o parte pe toată lumea de pe terenul de joacă? Ei bine, savanții au explicat că abuzul nu este doar de natură fizică, ci și mentală, psihologică. Tachinarea excesivă, poreclirea, bârfa, excluderea, glumele proaste și capcanele întinse pentru a determina victima să se facă de râs sunt tot atâtea feluri de abuz psihologic. Cei care îl practică îi presează și pe alții să li se alăture. Și, chiar dacă aceștia nu vor, adesea se vor conforma din teamă de ridicol sau de excludere.*

*Acest tip de abuz nu lasă urme vizibile, dar rănește mintea și inima victimelor – adesea cu consecințe îndelungate.*

*Fetele din parc o abuzează psihologic pe Anca. La început o batjocoresc pentru că învață bine, apoi încearcă să o pună în situații în care să se facă de râs. Și nu o salută, adică o tratează ca și cum nu ar exista. Dar Anca are noroc cu prietena ei, Sonia. Dacă reușești să-ți faci măcar un prieten bun, abuzatorii psihologici nu mai au prea multă putere asupra ta.*

*Tu în ce situație te regăsești? Ai abuzat vreodată psihologic pe cineva? Sau ai fost abuzat(ă) psihologic? Învățătorii, diriginții, profesorii te pot ajuta să rezolvi astfel de probleme.*

*Dacă ești într-o situație similară, te pot ajuta discuția cu un adult și activitățile aferente Lecției 14, de la pagina 154-155.*

## Lecția 14

# Cine ne sunt prietenii

## Informații generale

### Temă

---

Cultivarea prieteniei și cooperării sunt abilități care se învață.

### Conținuturi

---

- ▶ Comparație între adevărații și falșii prieteni
- ▶ Abuzatorii psihologici și hărțuitorii (*bullying*).

### Obiective

---

#### Cunoaștere

- ▶ Prietenia este importantă pentru creștere și maturitate
- ▶ A cultiva o prietenie necesită un anumit grad de efort și de deschidere.
- ▶ Cum să ne ferim de cei care vor să se folosească de noi.

#### Acceptare

- ▶ Să ne dorim să avem, dar și să devenim, la rândul nostru, buni prieteni.
- ▶ Să conștientizăm faptul că adevărata prietenie implică dreptate și obiectivitate.

#### Aplicare

- ▶ Dezvoltarea aptitudinilor de generozitate și cooperare, prin care se construiesc prietenii autentice. Evitarea abuzului față de bunăvoința celor din jur.

### Zone de dezvoltare umană de subliniat

---

- ▶ Obiectivitate
- ▶ Autenticitate
- ▶ Prudență
- ▶ Dreptate
- ▶ Observație analitică

## Plan de lecție

### 1 Cunoaștere

---

#### Motivație

Spuneți-le elevilor că această poveste este despre cum ne facem prieteni, dar că veți vorbi și despre abuzul psihologic în relațiile de prietenie, precum și despre hărțuire. Câți dintre ei s-au confruntat cu acest fenomen, sau cunosc pe cineva care s-a confruntat cu el?

## Povestea pusă în context

Anca se frământă din cauza respingerii fetelor de vârsta ei, dar învață de la Sonia ceva despre împrietenire.

## Introducere

Anca învață că, pentru a-ți face prieteni, trebuie să fii tu prietenos în primul rând.

## Prezentare

### Idei principale

- ▶ Prietenia înseamnă renunțare la egoism și interes autentic pentru persoana celuilalt.
- ▶ Abuzul și hărțuirea pot lua multe forme, inclusiv mentale, prin acțiuni precum excluderea, bârfa și răspândirea de zvonuri cu privire la o persoană, sau chiar batjocorirea acesteia.
- ▶ Abuzatorii psihologici, spre deosebire de prietenii adevărați, sunt egoiști și nesiguri pe ei.
- ▶ Cultivarea unor prieteni buni este cel mai sănătos lucru.

## Dezvoltarea conținuturilor

### A Comparație între falșii și adevărații prieteni

Cereți-le elevilor să compare „fetele populare” din manual cu Sonia. Explicați-le ce înseamnă comparația: să identifice în ce fel unele persoane se aseamănă între ele și prin ce diferă unele de celelalte.

Puteți folosi o diagramă sau un tabel ca următorul, pe care îl puteți desena pe tablă, lăsându-i pe elevi să vă dea răspunsuri. Acestea vor fi completate în tabel.

Răspunsurile de mai jos sunt doar orientative, pentru uzul profesorului.

#### În ce fel se aseamănă Sonia cu fetele „cool” care au râs de Anca?

Ce au în comun?	Fetele „cool”	Sonia
O cunosc pe Anca	da	da
Sunt în clasa a patra	da	da

#### Ce le deosebește în atitudinea lor față de Anca?

Cum se deosebesc?	Sonia	Fetele „cool”
Ce cred despre notele Ancăi	O tachinează cu răutate	O sprijină și îi pasă ce note ia
Cum o salută pe Anca	O ignoră	O sună, ca să stea de vorbă
Ce cred despre preocupările Ancăi	Râd de preocupările ei, se folosesc de ea și nu le interesează persoana ei atunci când ea nu le poate fi de folos	Îi pasă ce se întâmplă în viața Ancăi.
Cum o tratează pe Anca în general	Răutăcioase, batjocoritoare, se distrează pe seama ei	Amabilă, gânditoare, grijulie, îi oferă sprijin

Întrebați-i pe elevi care parte a tabelului descrie un prieten adevărat și care un fals prieten.

Invitați-i să se gândească în sinea lor în care din aceste categorii se încadrează prietenii lor în ceea ce privește fiecare din trăsăturile descrise. Și-ar putea schimba atitudinea acești prieteni?

Subliniați calitățile de bună prietenă ale Soniei:

1. are inițiativa de a o căuta pe Anca – așadar, este prima care (se) oferă;
2. o întreabă pe Anca ce interese și griji are, cum a fost la dentist, dacă s-a descurcat bine la testul de Științe și cu ce rochie vrea să se îmbrace. Spune: „*Am vrut să văd ce faci*” și „*Ne vedem mâine*”, arătând că abia așteaptă să se mai vadă cu Anca. Reacția Ancăi este una firească atunci când cineva ne dă de înțeles că ține la noi:

*Brusc, Anca nu s-a mai simțit deprimată. Era frumos să simți că e cineva căruia îi pasă de tine. Chiar își dorea să se împrietenească mai bine cu Sonia.*

Și:

*Anca se simțea încântată după ce a închis telefonul. Uite, pe Sonia o interesa ce mai făcea ea!*

Anca decide să se împrietenească cu Sonia:

*Se gândea ce întrebări să-i pună pentru a-i arăta că îi pasă și ei de ea.*

Astfel, Anca învață din exemplul Soniei. Acum știe cum se fac prietenii adevărate.

Așa îi spune și mama ei:

*Un om învățat a spus cândva că, dacă te interesează ce fac ceilalți, în două luni îți vei face mai mulți prieteni decât dacă te străduiești timp de doi ani să stârnești interesul altora pentru persoana ta.*

Îți câștigi prieteni adevărați numai dacă și pe tine te interesează cu adevărat persoana lor. În prietenie trebuie să oferim. Și atunci vom și primi înapoi.

## **B Abuzul psihologic (bullying)**

Majoritatea elevilor au experimentat fenomenul de abuz psihologic și hărțuire (*bullying*) la școală. Fie devin ei înșiși abuzatori, fie sunt victima unui coleg cu un astfel de profil, fie cunosc alți elevi care sunt victime ale acestui fenomen. Indiferent de mediul în care elevii învață, la oraș sau la țară, într-un mediu social cu mai multe sau mai puține posibilități materiale, fenomenul este răspândit în întreaga lume.

### **Abuzul fizic**

De obicei, abuzatorii aleg un copil de vârstă mai mică, mai timid sau mai puțin asertiv decât ceilalți copii și îl chinuie. Pot fi vizate deopotrivă fete, sau pot fi vizate băieți. Un astfel de abuzator poate face nefericită viața unui copil și poate transforma mersul la școală sau ieșitul din casă într-o experiență de groază zilnică.

Unii adulți – părinți, profesori și directori de școală – cred că fenomenul este firesc între băieți și că face parte din procesul de maturizare. Dar, în realitate, un sfert din persoanele care în copilărie au manifestat profil de abuzator fizic au probleme cu legea înainte să împlinească 30 de ani. Aceasta poate arăta că intervenția la vârstă fragedă ajută nu numai victima abuzului și hărțuirii, dar și pe abuzator însuși.

Există mai multe metode de intervenție. În primul rând, discutarea sinceră la clasă a fenomenului este utilă. Adesea, martorii unui astfel de incident pot fi îndemnați să se implice în incident în favoarea copiilor hărțuiți. A fost notat un caz în care un băiat hărțuit era protejat de un lanț uman format din colegii lui în timp ce se afla la locul de joacă. Un grup poate face față unui abuzator mai bine decât o singură persoană.

Elevii care vor să rămână neutri trebuie să înțeleagă că, permițând acest fenomen, într-un fel îl girează. Îndemnați-i să nu rădă de victimele hărțuite, ci să fie de partea victimei, să îi ia apărarea verbal, sau să confrunte hărțuitorul cu presiunea celor de aceeași vârstă: „Stai ușor!” „Nu te mai lua de...”

Intervenția părinților poate fi foarte utilă – cel mai adesea, extrem de eficientă. De obicei, hărțuirea încetează când părinții unei victime vorbesc cu cei ai abuzatorului la telefon, sau cer o întâlnire mediată între cele două familii.

Iar copiii trebuie învățați cum să facă față unui hărțuitor. Ar putea fi suficient și un simplu: „Termină!” spus hotărât. Uneori și umorul ajută. Unii copii au glumit cu hărțuitorii lor până când s-au împrietenit. Bunătatea poate ajuta, de asemenea. Împrietenirea cu hărțuitorul este posibilă pentru că mulți copii cu acest profil sunt în realitate foarte singuri și nesiguri pe ei.

Unii copii simt nevoia să răspundă cu vorbe, țipând la agresor sau ignorându-l și întorcându-i spatele. La un moment dat, a circulat o filmare cu fetiță care s-a

confruntat cu un abuzator făcând o serie de figuri de karate în fața lui, până când acesta a renunțat și s-a retras.

### **Abuzul mental**

Abuzul mental are loc cel mai adesea în moduri mai puțin vizibile, dar la fel de periculoase.

Rugați-i pe elevi să citească textul din caseta intitulată „Abuzul mental”.

#### **Abuzul mental**

Ce ai în minte când te gândești la un persecutor? Poate o persoană

mare și plină de forță, care dă la o parte pe toată lumea de pe terenul de joacă? Ei bine, savanții au explicat că abuzul nu este doar de natură fizică, ci și mentală, psihologică. Tachinarea excesivă, poreclirea, bârfa, excluderea, glumele proaste și capcanele întinse pentru a determina victima să se facă de răs sunt tot atâtea modalități de abuz psihologic. Cei care îl practică îi presează pe alții să facă aceleași lucruri și să fie ca și ei. Și, chiar dacă aceia nu vor, adesea se vor conforma, din teamă de ridicol sau de excludere.

Acest tip de abuz nu lasă urme vizibile, dar rănește – adesea cu consecințe de durată – mintea și inima victimelor.

Fetele din parc despre care se vorbește în acest capitol o abuzează psihologic pe Anca. la început o batjocoresc pentru că învață bine și încearcă să o pună în situații în care să se facă de răs. Apoi nu o mai salută, adică o tratează ca și cum nu ar exista. Dar Anca are noroc cu prietena ei, Sonia. Dacă prietenii adevărați rămân împreună, abuzatorii psihologici nu mai au atâta putere.

Tu în ce situație te găsești? Ai abuzat vreodată psihologic pe cineva? Sau ai fost abuzat(ă) astfel? Profesorii sau învățătorii ne pot ajuta să rezolvăm astfel de probleme. Exercițiile aferente acestei lecții îți vor fi de asemenea de ajutor în astfel de situații.

Citește mai departe și fă exercițiile aferente acestui capitol pe care le vei găsi la finalul manualului.

**Discutați despre abuzul mental la clasă.** Subliniați că se face mai ales prin vorbe sau prin ignorarea sau excluderea cuiva. Se poate concretiza prin bârfa, prin rostogolirea ochilor când cineva spune ceva, sau prin înscenarea de situații în care o anumită persoană este umilită, așa cum pățește Anca.

Se poate concretiza prin răspândirea de zvonuri despre cineva, prin a râde de cineva pe la spate sau chiar râzându-i în față, punându-i porecle răutăcioase sau acționând ca și cum persoana respectivă ar fi invizibilă.

Explicați că toate aceste forme de manifestare indică o persoană egoistă și nesigură pe ea, chiar dacă pare puternică. **Menționați că dumneavoastră, ca profesor, nu veți tolera nicio formă de abuz mental sau de hărțuire între elevi.**

**Observați zilnic cu atenție dinamica grupului de elevi și interacțiunile dintre ei.**

Observați dacă vreunul este dat deoparte sau dacă se evidențiază vreo fată „puternică”, în jurul căreia se coagulează un grup. Veți vedea că majoritatea elevilor nu se încadrează nici la profilul de abuzator, nici la cel de victimă. Aceștia reprezintă cheia pentru atmosfera din clasă.

**Încurajați prietenii** ca cea care se leagă între Anca și Sonia în povestea din această lecție. Spuneți-le copiilor că faptul de a avea chiar și un singur prieten bun reprezintă un factor de protecție împotriva fenomenului de *bullying*.

Subliniați în permanență **punctele forte** ale fiecăruia dintre elevi. Oferiți un model de respect și politețe și repetați că **fiecare persoană este valoroasă și demnă de respect.**

## 2 Acceptare

### Activitate la clasă

#### Activitatea 14A

Invitați elevii să caute și să rezolve Activitatea 14A de la finalul Cărții Elevului.

#### Activitatea 14A

1. Un scriitor faimos pe nume Ralph Waldo Emerson a spus: „Ca să ai un prieten, fii un prieten!”. Cum poți fi prieten pentru cineva? În ce fel își manifestă prietenii tăi prietenia?
2. Gândește-te la concluziile din capitolul 14 și încearcă să-ți imaginezi cum ar trebui să fie un prieten adevărat. Ai vreun prieten adevărat? Ești un prieten adevărat pentru cineva?
3. Ce crezi că înseamnă zicala „Prietenul la nevoie se cunoaște”? Cum se aplică aceasta zicală în cazul Soniei?

#### Activitatea 14B

Cereți-le elevilor să ia o foaie de hârtie și să se gândească la cineva cu care ar vrea să se împrietenească. Cereți-le să facă o listă cu acțiunile pe care le-ar putea întreprinde pentru a-și arăta prietenia față de acea persoană, așa cum Sonia și-a arătat-o față de Anca.

#### Activitatea 14C

Spuneți-le elevilor că niște copii de vârsta lor au făcut o listă cu idei despre cum se poate reacționa la confruntarea cu un hărțuitor. Rugați-i să citească lista și să comenteze cât de eficientă li se pare fiecare din măsuri. Invitați-i să ofere și ei soluții suplimentare.

#### Activitatea 14C

Iată câteva strategii de reacție la confruntarea cu un hărțuitor, care au fost propuse de elevi de vârsta voastră. Ce alte idei mai aveți?

Strategie	Bună	Proastă
Ignor hărțuitorul	x	
Mă îndepărtez	x	
Îl hărțuiesc și eu la fel		x
Râd de alții, ca să-i distrag atenția hărțuitorului		x
Vorbesc despre situație cu un prieten	x	
Vorbesc despre situație cu un adult	x	
Mă alătur unui grup de prieteni care mă înțeleg și mă fac să mă simt bine	x	
Ameninț hărțuitorul, s-ar putea retrage sub amenințarea forței	x	
Iau lecții de karate		
Mă mut la altă școală	x	
Îi fac un compliment hărțuitorului		x
Îl contracarez de fiecare dată când mă necăjește		x
Încerc să mă împrietenesc cu el	x	
Îmi păstrez terenul cu fermitate și curaj, dar fără a răspunde violent	x	

**Notă:** Explicați-le elevilor că la abuzul verbal se poate răspunde într-o mulțime de feluri, în funcție de situație. Unele modalități de reacție sunt mai eficiente în cazuri extreme (mutarea la altă școală, convorbirea cu un adult, înscrierea la lecții de karate). Verificați dacă elevii pot alege cea mai bună reacție la tachinările unuia hărțuitor. Spuneți-le că **cea mai bună reacție este cea care respectă demnitatea persoanei**, deoarece, are toate șansele să lase hărțuitorul fără replică, oferindu-i totodată victimei timp să se îndepărteze fără să-și piardă nici ea demnitatea. Reacția victimei nu ar trebui să se coboare la nivelul abuziv verbal al hărțuitorului. Elevii trebuie să înțeleagă că a râde de alții sau de agresor, sau **a deveni violenți de fiecare dată nu reprezintă soluții viabile.**

#### Activitatea 14D

Invitați elevii să citească și să aleagă o opțiune în cazurile prezentate la această activitate:

#### Activitatea 14D

Care reacție este cea mai bună?

1. Abuzatorul spune: „Hei, Aragaz-cu-Patru-Ochi!”
  - a. Nu spui nimic, dar te gândești: „Urăsc ochelarii. Mi-aș fi dorit să mă fi născut și eu cu niște ochi buni. Mă simt inferior.”
  - b. Spui: „Ochelarii mei sunt cool, mă ajută să văd foarte bine și sunt foarte mulțumit de ei”.
  - c. Spui: „Mai bine să am vederea proastă decât mintea ta!”
2. Abuzatorul spune: „Hei, tocilarule, pup-o pe doamna dacă tot o iubești așa de mult!”
  - a. Nu spui nimic, dar te gândești: „Ar trebui să nu mai fiu așa prietenos cu doamna învățătoare”.
  - b. Spui: „O tratez cu respect, atât”.
  - c. Spui: „Nimeni nu ar săruta asemenea maimuță, clar!”
3. Abuzatoarea spune: „Îmi place rochia ta!”, apoi izbucnește în hohote de râs cu prietenele ei.
  - a. Spui: „Proasta de maică-mea mă pune s-o port!”
  - b. Spui: „Mersi. Și mie-mi plac dinții tăi”.
  - c. Spui: „Mulțumesc, și mie-mi place, de aceea o și port. Măcar mă îmbracă, ceea ce nu se poate spune despre rochia ta, care abia te acoperă!”

#### Răspunsuri

**Primul caz:** Cea mai bună opțiune este **b**. Elevul este ferm, dar nu și agresiv.

**Al doilea caz:** Cea mai bună opțiune este **b**. Cel hărțuit își dezvăluie sentimentele fără să se rușineze de ele.

**Al treilea caz:** Cea mai bună opțiune este **c**. La opțiunea **a**., elevul dă dovadă de resentiment, învinovățindu-și mama. Opțiunea **b**. nu poate decât să agraveze problema cu hărțuitorul. Opțiunea **c**. prezintă un răspuns ironic și ferm, care nu trădează frică, prin care cel hărțuit își apără preferințele și personalitatea.

### 3 Aplicare

#### Evaluare

Elevii trebuie să-și consolideze **o nouă înțelegere despre prietenie** ca preocupare lipsită de egoism pentru bunăstarea altei persoane.

**Hărțuirea** (fenomenul de **bullying**) este o manifestare egoistă a unor persoane nesigure pe ele.

Elevii trebuie să dobândească la finalul lecției **instrumente noi de construire a unei prietenii și de gestionare a formelor de abuz și hărțuire** fizică și mentală.



### Activitatea 14A

Discutați la clasă fraza: „Ai prieten, **ești** prieten”. Explicați-le elevilor că, dacă vor să se împrietenească cu cineva, trebuie și ei înșiși să fie prietenoși și generoși.

Cereți-le elevilor să scrie pe scurt punctele forte, abilitățile și talentele pe care le au trei dintre prietenii lor. Apoi cereți-le să facă o listă cu propriile puncte forte, abilități și talente. Discutați cu ei faptul că atât ei, cât și prietenii lor, au lucruri bune de oferit în viața celorlalți.

### Activitatea 14B

Citiți și discutați cu clasa răspunsurile de la **Activitatea 14B** menționată la subpunctul **Acceptare**. Întrebați-i ce ar face pentru a-și arăta prietenia.

Invitați-i pe câțiva să-și citească răspunsurile și să le aleagă pe cele mai bune. Subliniați importanța solidarității, a abilității de a-i asculta și de a-i susține pe ceilalți ca atitudini care stau la baza oricărei prietenii. Arătați că a fi prieten implică a fi generos în mod necondiționat și că vor avea prieteni numai dacă știu să fie buni prieteni.

### Activitatea 14C

Recapitulați la clasă cele mai bune strategii de confruntare a elevilor cu o persoană abuzivă de vârsta lor. Subliniați **importanța fermității non-violente**. Explicați că cea mai bună metodă de a gestiona o astfel de situație este să se îndepărteze de hărțuitor fără să îi dea ocazia de a-i mai deranja.

Recapitulați că, cel mai adesea, aceste persoane se simt nesigure în sine și încearcă să se apere atacându-i pe alții.

Recapitulați ideea că **cea mai bună reacție** față de astfel de persoane este **cea care respectă demnitatea persoanei**. Aceasta are cele mai mari șanse să lase abuzatorul fără replică, oferind timp victimei să se îndepărteze fără să-și piardă nici ea demnitatea. Reacția la hărțuire și abuz nu trebuie să se coboare la nivelul abuziv al agresorului.

### Activitatea 14D

Alegeți câțiva elevi cu abilități de actorie și cereți-le să joace un caz real în fața clasei. Apoi discutați la clasă impresiile elevilor, confirmați opțiunile corecte în cazul respectiv și subliniați beneficiile respectivelor opțiuni.

### Angajament final

Să nu se teamă de primul pas în construirea unei prietenii și să-și consolideze prietenii existente, devenind mai interesați de persoana celuilalt.

Să fie mai asertivi în confruntările cu eventuale abuzuri, refuzând să dea înapoi, dar fără a deveni ofensivi în acest proces.